

طراحی پارک کشاورزی شهری با رویکرد ارتقای ارتباط شهروندان با طبیعت و حفظ اراضی زراعی شهری

الهام نجاتی

کارشناسی ارشد، گروه معماری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

روند شتابان توسعه شهری در سال‌های اخیر، منجر به بهره‌برداری حداکثری از اراضی شهری با هدف کسب منافع اقتصادی شده و این امر تهدیدی جدی برای بقای اراضی زراعی و باغی به عنوان زیرساخت‌های طبیعی شهرها به شمار می‌رود. یکی از راهکارهای مؤثر برای مقابله با این تهدید، ایجاد ارزش افزوده برای این اراضی از طریق توسعه کشاورزی شهری است. از اینرو این پژوهش با هدف حفظ اراضی با ارزش کشاورزی و ارتقای ارتباط شهروندان با طبیعت، به طراحی پارک کشاورزی شهری در شهر احمدآباد مستوفی پرداخته است. رویکرد پیشنهادی بر پایه مطالعات زمینه‌ای، طراحی پارکی چندمنظوره به عنوان مرکز تفریحی، اقتصادی و تحقیقاتی در جنوب غرب تهران است که با ایجاد امکاناتی نظیر: ایجاد زمین‌های کشاورزی و باغ‌های خانوادگی اجاره‌ای، گسترش کشاورزی شهری، اشتغال‌زایی و خودکفایی شهروندان در تولید محصولات کشاورزی و ارائه خدمات به صنعت کشاورزی، شهروندان را به مشارکت فعال در حفظ و بهره‌برداری پایدار از اراضی زراعی ترغیب می‌کند. پیاده‌سازی این طرح علاوه بر افزایش امنیت غذایی منطقه، می‌تواند به احیای ارتباط شهروندان با طبیعت، جلوگیری از ساخت‌وساز غیرمجاز و حفاظت از اراضی کشاورزی شهری منجر شود.

واژه‌های کلیدی: پارک شهری، کشاورزی شهری، اراضی زراعی، منظر معاصر، مشارکت شهروندان

۱- مقدمه

امروزه مشخص شده است که همزیستی مسالمت‌آمیز انسان و طبیعت سبب ایجاد کیفیت بالای زندگی شده و توانایی پاسخ به نیازهای متفاوت فیزیولوژیکی و روان‌شناختی انسان‌ها را داشته و از این رو محیط‌هایی پاسخ‌ده را برای شهروندان به ارمغان آورده است. حال آنکه فضاهای عمومی نامطلوب و فاقد کیفیت اجتماعی کالبدی و خدمات شهری مانند میادین بزرگ بی‌کیفیت و با کارکرد صرفاً ترافیکی و فضاهای فاقد تجهیزات و تسهیلات شهری نیز به جامعه گریزی افراد منجر می‌شود. محرومیت ساکنان مناطق حاشیه شهری از فضاهای جامعه‌پذیر و پاسخگو، قابلیت اجتماعی، تعامل و مشارکت محیطی شهروندان را با مشکل مواجه می‌کند. در این‌چنین شرایطی گسست اجتماعی و نبود شادابی و نشاط که لازمه سلامت عمومی است، این مناطق را تهدید می‌کند (بجرنسون^۱، ۱۹۹۴). این در حالی است که زمانی می‌توان به ارتباط قوی بین شهروندان و طبیعت دست‌یافت که ارتباط انسان با عناصر طبیعی در فضاهای مختلف شهری برقرار گردد. ممکن است این موضوع مطرح شود که در گذشته ابزار و وسایل و امکانات تخریب‌کننده و آلوده‌کننده محیط وجود نداشت و به‌بیان‌دیگر همزیستی با طبیعت امری طبیعی و مختوم و ناگزیر بوده است. باید توجه کرد که عامل تخریب محیط تنها صنعت و ماشین و ابزار و ادوات نیستند، بلکه آنچه مهم و عامل اصلی تخریب و آلودگی محیط و طبیعت است، ویژگی‌های اخلاقی و عملی انسان است که با به کار بردن نامناسب تکنولوژی و در جهت ارضای امیال خویش طبیعت را نابود می‌کند. این ماشین نیست که طبیعت را نابود می‌کند بلکه حرص و آز و طمع انسان است که طبیعت را تخریب می‌نماید (معتمدی، ۱۳۸۱).

یکی از نمودهای این تخریب طبیعت توسعه شهری و ساخت‌وساز در زمین‌های کشاورزی پیرامون شهرها است. در گذشته شکل‌گیری و استمرار حیات بسیاری از شهرها به اراضی کشاورزی پیرامون آن‌ها وابسته بود؛ و این اراضی از حاصلخیزترین اراضی و محل تولید غذای موردنیاز شهروندان بودند. با توسعه شهرها این اراضی به تدریج یا در توسعه شهری محصور شدند و یا به زیرساخت و ساز رفتند؛ و هرچه بیشتر رابطه انسان و طبیعت پیرامون آن را تحت تأثیر قرار گرفت. امروزه این اراضی در داخل محدوده‌های شهری در بهترین حالت به پارک‌های تفریحی و تفرجی تبدیل شدند. ولی در شهرهای جدید تأسیس و یا حومه‌ای کلان‌شهرها هنوز می‌توانند مورد بهره‌برداری برای تولید نیز قرار گیرند. به عبارت دیگر به پارک‌هایی هم با منظور تفرج و هم تولید تخصیص یابند، یعنی پارک کشاورزی شهری. این فضاها می‌توانند رابطه انسان و طبیعت را احیا کنند.

در بسیاری از مناطق شهری جدید می‌توان فضاهایی یافت که قابلیت تبدیل شدن به پارک کشاورزی را دارند تا از این طریق گام مهمی در جهت احیای ارتباط انسان و طبیعت برداشته شود. بدین منظور در این پژوهش با پیشنهاد طراحی پارک کشاورزی شهری، هدف آن است که علاوه بر حفظ اراضی زراعی، ارتباط شهروندان با طبیعت بیشتر شود. بدین منظور شهر احمدآباد مستوفی به عنوان نمونه موردی انتخاب شده است. ایجاد پارک کشاورزی شهری در این شهر نه تنها جنبه جدیدی است که این پژوهش به دنبال آن است؛ بلکه با توجه به این‌که این شهر فاقد پارک شهری و امکانات رفاهی و تفریحی است، بسیار ضروری می‌نماید. این مطالعه در صدد یافتن پاسخ‌های مناسب به سوالات زیر می‌باشد:

- چگونه می‌توان ضمن بهره‌برداری تفرجی از اراضی کشاورزی شهری ارتباط با طبیعت را نیز احیا کرد؟
- پارک کشاورزی شهری چگونه می‌تواند در جهت احیای ارتباط شهروندان با طبیعت عمل کند؟

۲- مروری بر مفاهیم و مبانی نظری تحقیق:

۲-۱- مفهوم فضای سبز شهری

آن بخش از فضای سبز که در محدوده شهر طراحی و بنا شده، فضای سبز شهری نامیده می‌شود. این فضا در حقیقت بخشی از استخوان‌بندی یا مورفولوژی شهری را تشکیل می‌دهد و به بیان دیگر فضای سبز در کنار اسکلت فیزیکی شهر تعیین‌کننده اندام

¹ - Bjornson., 1994

و به‌طور کلی سیمای شهر است. در تعریفی دیگر فضاهای سبز شهری را می‌توان نوعی از سطوح کاربری زمین شهری با پوشش‌های گیاهی انسان ساخت دانست که هم واجد «بازدهی اجتماعی» و هم واجد «بازدهی اکولوژیکی» هستند. در این میان باغ‌های میوه در شهر می‌توانند هم واجد «بازدهی اکولوژیکی» باشند و هم واجد «بازدهی اقتصادی» اما به علت عدم امکان بهره‌برداری عمومی، خصوصی تلقی شده و نمی‌توانند واجد «بازدهی اجتماعی» باشند (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۸).

فضای سبز شهری از دیدگاه شهرسازی دربرگیرنده بخشی از سیمای شهر است که از انواع پوشش‌های گیاهی تشکیل شده است و به‌عنوان یک عامل زنده و حیاتی در کالبد بی‌جان شهر، تعیین‌کننده ساخت مرفولوژیک شهر است. فضاهای باز شهری از یک‌سو، دربرگیرنده فضاهای سبز موجود و از سوی دیگر، به‌صورت فضاهایی بالقوه جهت توسعه فضاهای سبز شهری مطرح می‌شوند؛ بنابراین، باید بر این موضوع تأکید کرد که: دارایی سبز یک شهر، صرف‌نظر از فضاهای سبزی که توسط شهرداری اداره می‌شوند، از مجموعه فضاهای سبز خصوصی، فضاهای کوچک دارای گیاهان خودرو و زمین‌های متعلق به دولت تشکیل می‌شوند لذا با توجه به همه تعاریفی که تاکنون از مشخصات فضاهای سبز ارائه شده است، برای دست یافتن به تعریفی دقیق‌تر باید در مقوله فضای سبز شهری بیشتر تأمل کنیم. زمین‌هایی که به پوشش‌های گیاهی کوتاه (نازک و کم‌حجم) اختصاص دارد، مثل چمن و مراتع به‌عنوان "سطوح سبز" و زمین‌هایی که به پوشش‌های گیاهی بلند یا نسبتاً بلند اختصاص دارند، نظیر جنگل، باغ و غیره با عنوان "فضای سبز" دسته‌بندی می‌شوند. در واقع سطوحی را "فضای سبز" تعبیر می‌کنیم که توسط درختان دارای بعد و حجم شده و تبدیل به "فضای مثبت" گردیده‌اند. در مقابل فضای سبز سطوحی که عاری از درخت بوده و گیاهان آن منحصر به سطوح چمن و انواع گیاهان پوششی باشند، یک "فضای منفی" یا به عبارت بهتر "سطح سبز" تعریف می‌شوند (معارفی، ۱۳۹۵).

۲-۲- تعریف لغوی پارک

در تعریف پارک می‌توان گفت که یک ناحیه و سرزمین باز و بدون حصار است که به‌عنوان محل تفریح و استراحت مردم و برای محافظت کردن و نگهداری چشم‌اندازهای طبیعی، گیاهان و حیوانات و جایی برای نگهداری مؤثر منابع طبیعی جنگل و مرتع و تالاب و آبخیز و یا گلزارها و زمین‌های کشاورزی ایجاد شده است. امروزه همچنین به ایجاد فضای سبز و پارک در روستاهای ایران و جهان به‌ویژه در مناطق خشک و بیابانی توجه ویژه‌ای مبذول می‌شود. بوستان (پارک) روستایی به فضاهای سبز احداث شده در روستاها گفته می‌شود که با مشارکت اداره ترویج وزارت جهاد کشاورزی و خودیاری اهالی در زمین‌های وقفی و عمومی و غیره به‌منظور بهسازی و توسعه محیط روستا و جلب مشارکت مردم در پیشرفت خود ایجاد می‌شود (گل محمدی، ۱۳۷۷).

۲-۳- کشاورزی شهری

بر طبق تعریف سازمان فائو^۱ (۱۹۹۹)، کشاورزی شهری و نیمه‌شهری^۲، پرورش و رشد گیاهان و حیوانات در داخل و اطراف شهرها تعریف می‌شود. با استفاده از کشاورزی شهری و نیمه‌شهری، مواد غذایی از انواع مختلف محصولات (غلات، صیفی‌جات، سبزیجات، قارچ، میوه)، حیوانات (مرغ، بز، گوسفند، گاو، ماهی و غیره) و همچنین محصولات غیرخوراکی (گیاهان معطر و دارویی، گیاهان زینتی، درخت) را می‌توان تأمین نمود. کشاورزی شهری می‌تواند سهم مهمی در امنیت غذایی خانوار به‌ویژه در زمان بحران‌ها و یا کمبود مواد غذایی داشته باشد. محصولات تولیدشده یا توسط تولیدکننده مصرف می‌شود و یا در بازارهای شهری فروخته می‌شود. از آنجا که مواد غذایی تولیدشده به‌صورت محلی نیاز کمتری به حمل‌ونقل و سردخانه دارند، می‌توانند بازاری نزدیک را با محصولات تازه و مغذی‌تر و با قیمت‌های رقابتی فراهم کنند (فائو، ۱۹۹۹^۳).

نکته مهم این است که مقصود از کشاورزی در شهر، زراعت و کشت و کار به معنای عمومی آن نیست. تولید محصولات کشاورزی اساسی نظیر گندم، برنج و غلات نیازمند شرایط کشاورزی حرفه‌ای و توسعه‌یافته برای تأمین نیازهای ملی و در

^۱ - Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)

^۲ - Urban and peri- Urban Agriculture (UPA)

^۳ FAO., 1999

مقیاس کلان است. مقصود از ایجاد کشاورزی در شهر، کاشت و تولید محصولات خرد غذایی یا روش‌های آسان و با حداقل امکانات می‌باشد. تولید سبزیجات، صیفی‌جات و برخی میوه‌های بومی در مناطق مسکونی شهری نه تنها محتمل و انجام‌شدنی است، بلکه بنا به ضرورت‌های توسعه شهری، امری سودمند و ضروری تلقی می‌شود (دانشپور، ۱۳۸۷). در جدول (۱) شاخص‌های کشاورزی شهری در برابر کشاورزی روستایی تشریح گردیده است (شفیعی، ۱۳۹۳):

جدول ۱. مقایسه شاخص‌های کشاورزی شهری در برابر کشاورزی روستایی در کشورهای در حال توسعه

شاخص‌ها	کشاورزی شهری	کشاورزی روستایی
اشتغال	نیروی کار در شهرها به‌ندرت به این کار مشغول‌اند	کشاورزی از شغل‌های اصلی در مناطق روستایی است
درآمد	کشاورزی یک منبع درآمد موقت یا قسمتی از منبع درآمد محسوب می‌شود.	کشاورزی منبع اصلی تأمین درآمد می‌باشد
شکل زراعت	غیررسمی و اغلب با استفاده غیرقانونی از زمین	دسترسی سنتی به زمین
تأمین بازار	بازارهای شهری و خودمصرفی	خودمصرفی، بازارهای شهری و روستایی، صادرات
نوع محصولات	محصولات با ارزش بالا و فاسدشدنی	همه اقلام، خصوصاً اقلام اصلی
زنجیره محصول	زنجیره بازاریابی کوتاه	زنجیره بازاریابی طولانی
دسترسی به منابع	نزدیک به فروشندگان	دور از فروشندگان
ریسک‌های ایمنی مواد غذایی	خطرناک (برای محیط‌زیست)	ریسک پایین
دسترسی به منابع طبیعی	رقابت شدید با دیگر فعالیت‌های اقتصادی شهری	رقابت کم با دیگر کاربری‌ها
سیاست عمومی	مبهم، عموماً به نفع دیگر فعالیت‌ها و کاربری‌های شهری می‌باشد	دارای اولویت برای سیاست‌گذاران در مناطق روستایی

۲-۴- انواع کشاورزی شهری

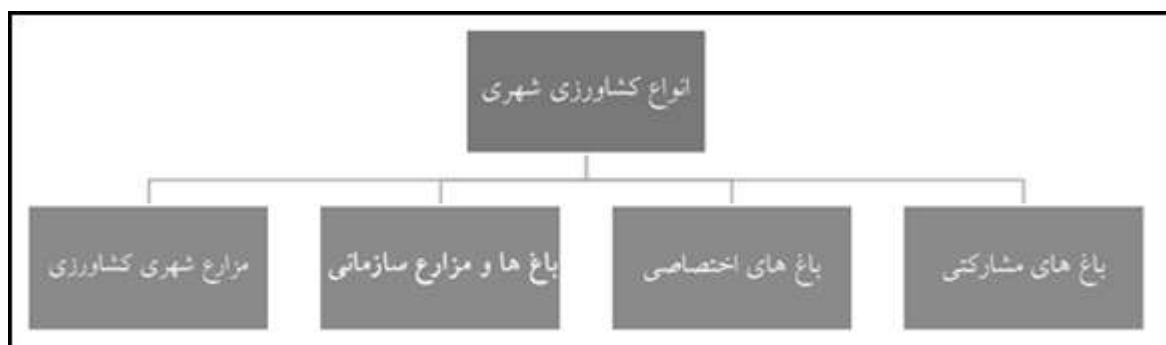
کشاورزی شهری در اشکال مختلفی انجام می‌شود از کاشت سبزیجات در باغچه منازل گرفته تا زمین‌هایی که به این کار در شهر اختصاص می‌یابد یا بر روی بام‌های ساختمان‌ها و حتی در برخی موارد به دلیل وسعت، جنبه تجاری می‌یابد. فضاهای شهری که کشاورزی در آن‌ها انجام می‌شود و در گزارش (گروه برنامه ریزی هولند بارس، ۲۰۰۲) آورده شده عبارت‌اند از: باغ‌های عمومی، باغ‌های خصوصی و نیمه‌خصوصی، بام‌های سبز و باغ‌های عمودی، بالکن‌ها، پاسیوها، متصرفات نیمه‌خصوصی و عمومی، گلخانه‌های تجاری، باغ‌های تجاری، درون ساختمان‌ها، باغ‌های درون فضای مدارس، گلخانه‌های کشت آبی و بیوپونیک، مکان‌هایی برای پرورش احشام در مقیاس کوچک (گروه برنامه ریزی هولند بارس، ۲۰۰۲).

به دلیل این‌که هدف از انجام این تحقیق ایجاد پارک کشاورزی چندمنظوره در زمین‌های کشاورزی شهری بوده است، انواع کشاورزی شهری با طبقه‌بندی که توسط (گزارش پروژه یوربیز، ۲۰۱۴) صورت گرفته ارائه شده است: باغ‌های فامیلی یا

¹ Holland Barrs Planning Group., 2002

² URBES Project Report., 2014

اختصاصی، باغ‌های مشارکتی، مزارع مشارکتی، باغ‌های و مزارع سازمانی، مزارع شهری تجاری (گزارش پروژه یوربیز، ۲۰۱۴).

شکل ۱. انواع کشاورزی شهری

۵-۲- کشاورزی شهری و ارتقا زیست پذیری^۱ شهر

جوامع شهری اغلب با چالش‌های محیط زیستی مواجه هستند بنابراین مزیت محیط زیستی کشاورزی شهری مزیتی کلیدی برای مواجه‌شدن با چنین چالش‌هایی است. پاره ای از این مزیت‌ها به شرح زیر می‌باشند:

کاهش روان آب: کشاورزی شهری باعث کاهش روان آب در شهر شده و مدیریت روان آب شهری را بهبود می‌دهد. سیستم‌های مدیریت روان آب شهری در زیرساخت‌های شهری بسیار گران‌قیمت هستند درحالی‌که پوشش‌های گیاهی در شهر این هزینه را کاهش می‌دهند (بتانی^۲، ۲۰۰۵).

کاهش از جزیره گرمایی شهری: مزیت محیط زیستی دیگر کشاورزی شهری کاهش اثر جزیره گرمایی شهری^۳ است. درجه حرارت در شهرها به‌ویژه در کلان‌شهرها در مقایسه با حومه شهر یا محدوده روستایی اطرافشان به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای افزایش یافته و از آن به‌عنوان پدیده جزیره گرمایی یاد می‌شود. این پدیده نخستین بار توسط لاک هاوارد^۴ در سال ۱۸۱۰ شرح داده شد. علت اصلی جزایر گرمایی شهری، تغییر سطح زمین در اثر توسعه شهری و از بین رفتن پوشش گیاهی و جایگزین کردن آن‌ها با آسفالت، سیمان، جاده و ساختمان است. کشاورزی شهری با ایجاد لکه‌های سبز در شهر موجب کاهش اثر جزیره گرمایی می‌گردد (بتانی^۵، ۲۰۰۵). پوشش‌های گیاهی اشعه خورشید و انرژی گرمایی را جذب می‌کنند و بازتاب نور خورشید را کاهش می‌دهند. هم‌چنین زمین‌های کشاورزی هزینه مقابله با گازهای گلخانه‌ای را کاهش می‌دهند.

بهبود کیفیت هوا: کشاورزی در شهر به بهبود کیفیت هوا نیز کمک می‌کند؛ زیرا که پوشش گیاهی تولید اکسیژن می‌کند.

لذا با توجه به موارد ذکر شده، یکی از راه‌های حفظ و ارتقاء اکو سیستم‌های شهری تقویت مفهوم کشاورزی شهری است. کشاورزی شهری یک سیستم پایدار و کارآمد در جهت پاسخ به نیازهای اکولوژیکی و اقتصادی شهر بوده و با برگرداندن هویت و حس مکان به مناظر کشاورزی و حاشیه‌های تخریب‌شده و یا در آستانه تخریب از تغییر کاربری و نابودی آن جلوگیری می‌نماید. علاوه بر آن می‌تواند به احیا و بازسازی این مناظر و در نتیجه به پایداری محیط شهر منجر گردد. کشاورزی شهری می‌تواند به‌عنوان راه‌حلی برای حفاظت از لکه‌های سبز باقی‌مانده در شهر و حفظ باغ‌های شهری مطرح باشد (مثنوی، ۱۳۹۱).

¹ Viability

² Bethany., 2005

³ Urban Heat Island Effect

⁴ Luke Howard

⁵ Bethany., 2005

جدول ۲. نتایج گسترش کشاورزی شهری بر محیط زیست شهر

نتایج مثبت زیست محیطی	نتایج فراگیر	نتایج کلان	کشاورزی شهری
- عدم آلودگی مواد غذایی به مواد سمی - عدم آلودگی منابع آب و خاک - جلوگیری از مرگ و میر حیوانات بر اثر آلودگی شیمیایی	استفاده از کودهای ارگانیک	مدیریت بهینه چرخه تولید و مصرف مواد غذایی	
- جلوگیری از فقر خاک جلوگیری از فرسایش خاک - استفاده بهینه از منابع طبیعی	برداشت محصول زمین های کشاورزی بر اساس استاندارد		
- کاهش میزان مصرف سوخت های فسیلی - کاهش آلودگی هوا	استفاده بهینه از ماشین آلات کشاورزی		
کاهش میزان مصرف سوخت های فسیلی و کاهش آلودگی هوا	حذف حمل و نقل محصولات کشاورزی از راه های دور		
- جلوگیری از خالی شدن منابع آبی - استفاده بازیافتی از آب باران	بهره برداری متعادل از منابع آبی	مدیریت منابع آب و باران	
- جلوگیری از آلودگی هوا - کاهش مصرف سوخت	افزایش سطح سبزینگی شهر	کاهش اثرات جزیره گرمایی	
- تصفیه هوا - جلوگیری از آلودگی هوا - کاهش مصرف سوخت	افزایش سبزینگی	بهبود کیفیت هوا	
- تصفیه هوا - جلوگیری از آلودگی هوا - کاهش مصرف سوخت	کاهش جزایر گرمایی		
جلوگیری از کمیاب شدن برخی از گونه های کشاورزی	کشت گونه های مختلف و مورد نیاز شهرنشینان	افزایش تنوع زیستی	
انعکاس و جذب آلودگی های صوتی	افزایش سبزینگی	عایق صوتی	

(منبع: یافته های محقق)

۲-۶- قوانین حفظ اراضی زراعی و باغی ایران

از اقدامات حفاظتی که در ایران انجام شده است استفاده از ابزارهای قانونی برای حفاظت از کشاورزی است. از جمله این قوانین می توان به موارد زیر اشاره کرد.

- قانون حفظ و کاربری اراضی زراعی و باغ های مصوب ۱۳۷۴/۳/۳۱ و قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ ها مصوب ۱۳۸۵/۸/۱

به منظور حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ ها و تداوم و بهره وری آن ها از تاریخ تصویب این قانون تغییر کاربری اراضی زراعی و باغ ها در خارج از محدوده قانونی شهرها شهرک ها جز در موارد ضروری ممنوع می باشد (قانون حفظ و کاربری اراضی زراعی و باغ ها، ۱۳۷۴). طبق ماده ۲ این قانون، وزارت مسکن و شهرسازی مکلف است مسیر توسعه شهرها و شهرک ها (منفصل یا متصل) را حتی المقدور در خارج اراضی زراعی و باغ ها طراحی کند و از اراضی غیر زراعتی و غیر قابل کشاورزی استفاده کند و

تغییر کاربری اراضی زراعی و باغ‌های موجود در داخل محدوده قانونی شهرها را به حداقل ممکن برساند (حجتی، ۱۳۷۹). این قانون در تصمیمات مربوط به تعیین جهات مطلوب برای توسعه مناطق شهری جایگاه مناسبی یافته است و در تمامی طرح‌های شهرسازی از این قانون استفاده می‌شود. در سال‌های اخیر بر اهمیت حفاظت از باغ‌ها افزوده شده و طبق مصوبه «ضوابط جلوگیری از افزایش محدوده شهر» سال ۱۳۷۸ شورای عالی شهرسازی، تغییر کاربری به کلی ممنوع شده و طرح‌های جامع شهری موظف به استفاده از کمربندهای سبز برای کنترل توسعه و تراکم شهری شده‌اند (حجتی، ۱۳۷۹).

- آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها ۱۳۸۶/۲/۲؛
 - قانون منع فروش و واگذاری اراضی فاقد کاربری مسکونی به شرکت‌های تعاونی مسکن مصوب ۱۳۸۱/۵/۶؛
 - قانون «حفظ و گسترش فضای سبز و جلوگیری از قطع بی‌رویه درخت».
- بر اساس این قانون قطع هرگونه درخت در محدوده قانونی و حریم شهرها بدون اجازه شهرداری و در روستا بدون اجازه وزارت کشاورزی و اداره منابع طبیعی ممنوع است.

۳-پیشینه تحقیق

مطالعات پیشین در حوزه کشاورزی شهری و طراحی فضاهای سبز شهری، بر اهمیت حفظ اراضی کشاورزی و نقش آن‌ها در هویت‌بخشی و پایداری شهرها تأکید دارند. پژوهش عشقی و همکاران (۱۳۹۵) با بررسی شاخص‌های کشاورزی شهری در شهرستان اقلید نشان می‌دهد که کشاورزی شهری نه تنها به عنوان یک فعالیت اقتصادی و اکولوژیک، بلکه به عنوان ابزاری برای جلوگیری از تغییر کاربری اراضی و بازگرداندن هویت و حس مکان به مناظر شهری عمل می‌کند. این مطالعه با رویکرد توصیفی-تحلیلی و بهره‌گیری از داده‌های میدانی و تصاویر هوایی، اهمیت بالای کشاورزی را در ساختار فضایی شهر اقلید و نقش آن را در حفظ باغات و زمین‌های مرغوب شهری برجسته ساخته است. در همین راستا، اسفندیاری ظهیر و انصاری (۱۳۹۵) در مطالعه دیگری با بررسی ابعاد مشترک کشاورزی شهری و الگوهای باغ ایرانی، به این نتیجه رسیده‌اند که باغ‌های تاریخی ایران همچون باغ ارم شیراز و باغ بلبل اصفهان، نمونه‌هایی موفق از فضاهای سبز چندمنظوره بوده‌اند که ضمن تأمین زیبایی بصری و نیازهای روحی شهروندان، نقش مهمی در تولید محصولات خوراکی و بهره‌وری بهینه از منابع آب و خاک ایفا می‌کرده‌اند. این پژوهش تأکید دارد که با تداوم کشاورزی شهری و طراحی فضاهای متمرکز، می‌توان فضای سبز شهری را به بستری تولیدکننده و چندعملکردی تبدیل کرد و از این طریق به کاهش هدررفت انرژی و تحقق توسعه پایدار دست یافت. همچنین، تغییر نگرش مدیران و شهروندان نسبت به کاربری فضای سبز و بهره‌گیری از مشارکت اجتماعی، از جمله راهکارهای کلیدی برای احیای کشاورزی شهری در ساختارهای معاصر شهری معرفی شده است.

از سوی دیگر، مهدی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای با محوریت رابطه انسان و طبیعت در باغ ایرانی از منظر معماری اسلامی، بر این باورند که ارتباط ذاتی انسان با طبیعت، اساس خلاقیت و الهام‌بخشی در معماری و طراحی فضاهای شهری است. این پژوهش با رویکردی فلسفی و تطبیقی، نشان می‌دهد که طبیعت همواره در هنر و معماری ایرانیان حضوری پررنگ داشته و عناصر طبیعی در قالب استعاره، تقلید و تغییرپذیری فرم و مصالح، نقش مهمی در شکل‌گیری هویت فضایی و ارتقای کیفیت محیط ایفا کرده‌اند. خبری و همکاران (۱۳۹۴) هم در مقاله‌ای به بررسی الگوهای طراحی معماری سبز با تأکید بر الهام‌گیری از طبیعت پرداخته‌اند. این مطالعه تصحیح نگرش رایج درباره هزینه‌بر بودن معماری سبز را هدف قرار داده و با اشاره به نمونه‌هایی مانند سیستم تهویه طبیعی شهر یزد، نشان می‌دهد که معماری سبز می‌تواند با بهره‌گیری از قوانین ساده طبیعت و بدون نیاز به فناوری‌های پیچیده، بهینه و پایدار باشد. مقاله به بررسی روش‌های اجرایی و عوامل مؤثر در طراحی معماری سبز، از جمله نورگیری، تهویه و انتخاب مصالح، می‌پردازد و اهمیت تعامل عمیق معماری با طبیعت را در کاهش مصرف انرژی و افزایش کارایی ساختمان‌ها تأکید می‌کند.

با توجه به پیشینه‌های تحقیق بررسی‌شده، می‌توان نتیجه گرفت که تعامل عمیق و چندوجهی میان انسان، طبیعت و معماری، از جمله اصول بنیادین طراحی پایدار شهری و کشاورزی شهری است. این مطالعات بر اهمیت حفظ و احیای اراضی کشاورزی،

بهره‌گیری از الگوهای تاریخی مانند باغ‌های ایرانی، و توجه به نیازهای روانی و فرهنگی انسان در فضاهای شهری تأکید دارند. همچنین، رویکردهای اکولوژیک و الهام گرفته از قوانین طبیعی، راهکارهای مؤثری برای کاهش مصرف انرژی و ارتقای کیفیت زیست‌محیطی فضاهای معماری و شهری ارائه می‌دهند که می‌تواند چارچوبی علمی و کاربردی برای طراحی پارک‌های کشاورزی شهری با هدف تقویت ارتباط شهروندان با طبیعت و حفظ اراضی زراعی فراهم آورد.

۴- روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از نوع کاربردی با رویکرد تبیینی و روش تحلیلی-توصیفی است. روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات ترکیبی از مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی است. پس از مطالعه پایان‌نامه‌ها، مقالات، طرح‌ها و اسناد مرتبط، پژوهش‌های میدانی با حضور در محل نمونه موردی انجام شده که شامل مشاهده مستقیم، مصاحبه شفاهی هدایت‌شده با ۱۷ نفر از افراد محلی و کشاورزان زمین‌های کشاورزی و عکس‌برداری و تهیه جداول اطلاعاتی می‌باشد. همچنین از بانک‌های اطلاعاتی، تصاویر ماهواره‌ای و نقشه‌های کامپیوتری برای تکمیل داده‌ها بهره گرفته شده است. در بخش جمع‌آوری مبانی نظری و تجربیات مرتبط، از روش تاریخی-توصیفی استفاده شده که شامل مطالعه اسناد، منابع نوشتاری گذشته و حال، مقالات تخصصی و تجربیات داخلی و خارجی می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، روش‌های کیفی به کار رفته و تکنیک‌هایی مانند تحلیل تفسیر تصاویر هوایی، نقشه‌های تاریخی و تحلیل محتوای متون مورد استفاده قرار گرفته‌اند. نتایج تحلیل‌ها به صورت توصیفی و با بهره‌گیری از نقشه‌ها و تصاویر ارائه شده است.

۵- منطقه مورد مطالعه

۵-۱- اطلاعات عمومی شهر احمدآباد مستوفی

احمدآباد مستوفی در فاصله هفت کیلومتری جنوب غربی استان تهران واقع شده است. شهر احمدآباد مستوفی قدمتی به اندازه چهارصد سال دارد و از مناطق قدیمی تهران به شمار می‌آید. این گونه نقل شده که روزی احمدشاه قاجار در حال عبور از کنار منطقه‌ای خوش آب‌وهوا، تصمیم می‌گیرد که یک روز در آنجا سکنی گزیند. این منطقه در واقع ملک مستوفی‌الممالک به حساب می‌آمد. بعد از اتراق احمدشاه در آن منطقه، مستوفی‌الممالک که متوجه علاقه شاه به منطقه می‌شود تصمیم می‌گیرد که آن را خدمت احمدشاه پیشکش کند. به این ترتیب بود که نام منطقه، با ترکیب نام احمدشاه قاجار و مستوفی‌الممالک به احمدآباد مستوفی تبدیل می‌شود. البته این داستان از سوی قدیمی‌های شهر نقل می‌شود و جزء تاریخ شفاهی احمدآباد مستوفی محسوب می‌شود. در واقع هسته اصلی احمدآباد مستوفی یک قلعه یا دژ بوده است که هم‌اکنون نیز بخش‌هایی از دیواره‌های آن باقی‌مانده است. بومیان در این دژ سکنی داشته‌اند.

احمدآباد مستوفی منطقه‌ای است که با توجه به وسعت، جمعیت و پتانسیل‌های موجود و درخواست‌های شهروندان و توجهات دولت، ۸ اردیبهشت سال ۱۳۹۱ و بر اساس دستور رییس‌جمهور وقت به یکی از بخش‌های شهرستان اسلامشهر تبدیل و مرکز این بخش نیز شهر احمدآباد مستوفی در نظر گرفته شد. از مناطق دیگر بخش احمدآباد مستوفی می‌توان به روستاهای حسن‌آباد خالصه، رضی‌آباد، بهمن‌آباد، ایرین، چیچکلو و نصیرآباد اشاره کرد. وسعت حریم شهر احمدآباد مستوفی ۲۳۴۸ هکتار، محدوده طرح هادی سابق ۱۰۳ هکتار و بافت پر آن ۱۵۷ هکتار است و دارای جمعیت ۱۷۰۰۰ نفر می‌باشد. در حال حاضر شاهدیم که کاربری اصلی زمین‌های اطراف احمدآباد مستوفی کشاورزی است و بیشتر زمین‌ها زیر کشت محصولات مختلف قرار دارند؛ اما در عین حال، کارخانه‌ها و مراکز صنعتی زیادی نیز در اطراف شهر و بخش وجود دارد و افراد زیادی در این کارخانه‌ها مشغول به کار هستند. سایت مورد برای طراحی پارک کشاورزی شهری در ادامه قابل مشاهده است. به این سایت از سه طریق دسترسی وجود دارد:

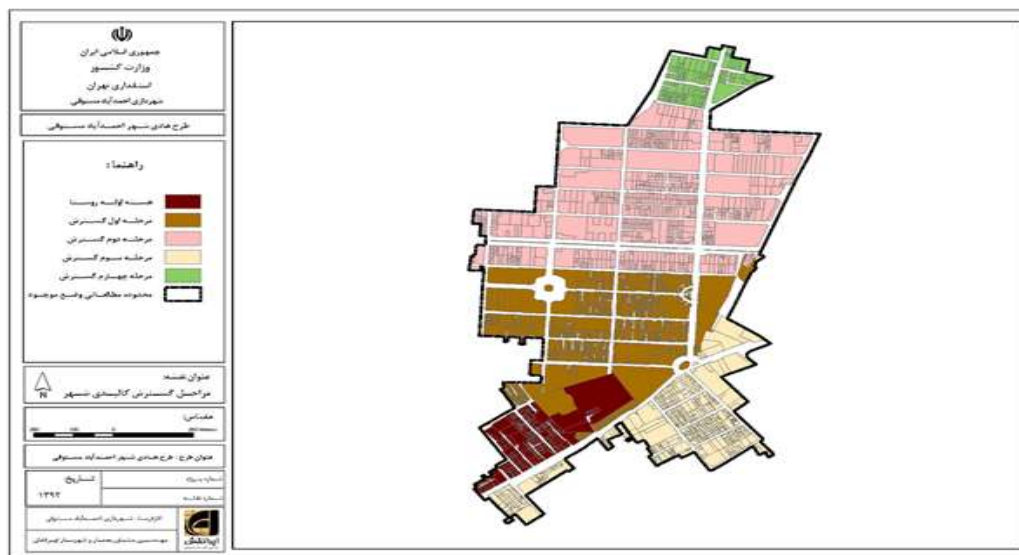
- دسترسی اول: احمدآباد مستوفی، خیابان ولیعصر شمالی، میدان امام حسین (ع)، خیابان شهید مطهری.
- دسترسی دوم: احمدآباد مستوفی، خیابان شهید رضانی، خیابان اتحاد.

- **دسترسی سوم:** احمدآباد مستوفی، بلوار شهید ابوالقاسم، خیابان امام خمینی (ره) جنوبی.
- بنابراین موقعیت عالی این سایت، امکان طراحی پارک کشاورزی شهری را ممکن می‌سازد.

سایت مورد مطالعه، محدوده‌ای از اراضی کشاورزی و باغی می‌باشد که در جنوب شرقی شهر احمدآباد مستوفی و نزدیک به بافت قدیمی شهر (خیابان شهید مطهری) واقع شده است. سایت موردنظر تقریباً در تقاطع دو خیابان شاخص (به تناسب کاربری‌های موجود) منطقه می‌باشد. سایت موردنظر در هم‌جواری ۲ منطقه مسکونی، منطقه باغی و منطقه نیمه‌صنعتی واقع شده است.

شکل ۲. سایت موردنظر برای طراحی (منبع: یافته‌های محقق)

شکل ۳. مراحل گسترش کالبدی شهر احمدآباد مستوفی (منبع: طرح هادی مصوب)

۲-۵- خصوصیات اقلیمی ژئومورفولوژی شهر احمدآباد مستوفی

شهر احمدآباد مستوفی در دشت‌های جنوب غربی تهران گسترش یافته و با اختلاف ارتفاعی که با کوه‌های البرز دارد باعث پیدایش جریانات هوایی محلی بین کوه و دشت می‌شود. نوع آب‌وهوای منطقه نیمه صحرائی است و اختلاف دمای متوسط این منطقه بین ۱۴ تا ۱۹ درجه سانتی‌گراد می‌باشد. جریان عمومی هوا در این منطقه بادهای باران‌زای غربی می‌باشد. امتداد این جریانات با جهت کلی کوه‌های البرز تقریباً موازی است و تأثیر کوه‌های مذکور به عنوان عامل کاهش‌دهنده سرعت باد در

دره‌های کوهپایه‌ای جنوبی ظاهر می‌شود. پیشروی دامنه‌های جنوبی ارتفاعات شرق کرج سبب انحراف بادهای سطحی به‌سوی این منطقه می‌گردد و سرعت نسبی باد را در این شهر افزایش می‌دهد. جهت کلی جریان رودها در سطح کل استان تهران از شمال به جنوب و از شرق به غرب می‌باشد. جهت جریان آب‌های زیرزمینی از شمال به‌طرف جنوب و جنوب شرق می‌باشد که از توپوگرافی دشت و نواحی تغذیه خود تبعیت می‌کند، سرعت آب‌های زیرزمینی این شهر در مقایسه با نقاط شمالی شهر تهران کمتر است. به دلیل شیب کم این منطقه شهری و تأثیر آن بر طبقات زمین ساختی زیرزمین و به علت ریزدانه بودن آبرفت و رسی شدن، خاک‌ها غیرقابل نفوذ شده و سطح آب زیرزمینی به سطح زمین نزدیک می‌شود. قنات قدیمی شهر از شمال شرقی شهر به سمت جنوب شرقی شهر کشیده شده است.

۶- یافته‌های تحقیق

۶-۱- شناخت فضاهای سبز و ضوابط طراحی موجود

کاربری‌های حاشیه شهر شامل کمربندهای سبز حاشیه شهر، کمان‌های سبز، محورهای سبز، پارک‌های ملی، پارک‌های جنگلی، پارک‌های گیاه‌شناسی است و نیز کاربری‌های درون‌شهری به انواع پارک‌های شهری (در مقیاس واحد همسایگی، محله، ناحیه منطقه) و فضاهای سبز خیابانی تقسیم می‌شود. در این مطالعه فضاهای سبز در مطالعه را می‌توانیم به دو دسته فضاهای سبز شهری و فضاهای سبز غیرشهری تقسیم نماییم. فضاهای سبز شهری نیز به دو دسته اصلی تقسیم می‌شوند: الف- فضاهای سبز عمومی، ب- فضای سبز نیمه عمومی

اگر فضاهای سبز شهری را از نظر نوع مالکیت به سه دسته عمومی، نیمه عمومی و خصوصی تقسیم نماییم، پارک‌های شهری در طبقه فضاهای سبز عمومی قرار می‌گیرند. اصولاً طبیعت این فضاها به‌گونه‌ای است که تمام طبقات مردم می‌توانند از آن استفاده کنند؛ به عبارت دیگر، این پارک‌ها به‌منظور گردشگاه و محل استراحت عموم مردم می‌باشند. در پارک‌های عمومی سعی می‌شود که تمام وسایل سرگرمی و رفاهی، تقریباً برای هرگونه سلیقه، فکر و سن وجود داشته باشد.

پارک‌ها دارای عملکردهای اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی هستند. مهم‌ترین ویژگی پارک‌ها، عملکرد اجتماعی است. در طراحی پارک‌ها نکته‌ی حائز اهمیت، مقیاس پارک است که تعیین‌کننده‌ی فعالیت‌های مجاز در محدوده‌ی پارک محسوب می‌شود. هرچند ممکن است نیازهای جامعه‌ی مبین برقراری و ایجاد یک فعالیت در پارک باشد، اما برای آنکه عملکردهای پارک دستخوش تغییر نشود، لازم است که در هر مقیاسی، فعالیت‌های مجاز آن انجام می‌پذیرد. از سوی دیگر بایستی نحوه‌ی استقرار پارک‌ها در سلسله‌مراتب شهری آن نیز، رعایت شود. به این معنا که از جانمایی پارک‌های با مقیاس فرا محله‌ای در داخل محلات، باید در حد امکان جلوگیری شود.

در ابتدا می‌توان ضوابط مربوط به برنامه‌ریزی در مورد پارک‌ها را موردبررسی قرار داد و پس از آن، ضوابط مربوط به طراحی پارک کشاورزی شهری، تحقیق و مطالعه شود. نتایج حاصل از بررسیها نشان می‌دهد که **پارک‌های شهری در مقیاس واحد همسایگی**، پارک‌هایی هستند که در یک واحد همسایگی قرارگرفته و مساحتی کمتر از نیم هکتار دارند. طبق استاندارد، برای کودک ۹ ساله از دورترین نقطه واحد همسایگی تا پارک با پای پیاده مقدور باشد و طی مسیر از خیابان سریع شریانی و بزرگراه‌ها عبور نکند. انواع مختلفی از آنها عبارتند از:

- پارک شهری در مقیاس محله‌ها؛
- پارک شهری در مقیاس ناحیه؛
- پارک شهری در مقیاس منطقه؛
- پارک شهری (پارک‌های بسیار بزرگ).

ضوابط مختلف برای این پارک‌ها وجود دارد که به ترتیب عبارتند از:

-وسعت: بزرگ‌تر از ۲۰ هکتار.

-حوزه نفوذ: بخشی از شهر یا همه‌ی آن.

-دسترسی به پارک: سواره با وسیله نقلیه شخصی یا عمومی.

فعالیت‌های مختلفی در این پارکها انجام می‌پذیرد که بطور خلاصه عبارتند از: گذران اوقات فراغت، پیک‌نیک، برگزاری مراسم و گردهمایی‌ها، نشستن و پیاده‌روی، دویدن، دوچرخه‌سواری، ورزش‌های گروهی، زمین‌های بازی کودکان و زمین‌های ورزش با امکانات ویژه.

در طراحی این پارک‌ها ضوابط مهم دیگری به شرح زیر وجود دارد که به طور خلاصه عبارتند از:

- نسبت فضاهای سبز به فضاهای دارای سازه: دو برابر؛
- سازه فضاهای باز: حدود ۱۵ درصد از سطح کلغ
- فضاهای آزاد چندمنظوره: ۱۰ درصد از فضای سبز و فضای باز؛
- فضاهای خدماتی و بهداشتی: حدود ۳ درصد؛
- فضاهای سبز و درختکاری: حدود ۷۰ درصد؛
- زمین‌بازی کودکان: حدود ۴ درصد؛
- زمین ورزش: حدود ۴ درصد؛
- پارکینگ: حدود ۴ درصد؛
- سطح سرانه: به‌طور متوسط، ۴ مترمربع برای هر نفر؛
- به ازای هر ۵۰ هزار نفر جمعیت، یکی از این پارک‌ها موردنیاز است.

با توجه به این موارد، لازم به ذکر است که بیان شود که بر خلاف پارک‌های شهری، ضوابط خاصی در خصوص طراحی پارک‌های کشاورزی شهری موجود نمی‌باشد و ضوابط مورد استفاده در طراحی این پارک‌ها با توجه به نوع کاربرد که صرفاً پارک کشاورزی بوده یا دربرگیرنده نیازهای دیگر منطقه می‌باشد مورد کاربرد قرار می‌گیرد. لذا با توجه به سایت منتخب جهت طراحی پارک کشاورزی (شهر احمدآباد مستوفی) و عدم وجود سرانه‌های مناسب در خصوص فضای سبز شهری و کمبود پارک شهری برای استفاده عموم مردم، ضوابط مورد استفاده در طرح پارک کشاورزی شهری تلفیقی از ضوابط اشاره گردیده خواهد بود و هدف اصلی این پژوهش و طرح ارائه‌شده نیز تأمین نیاز مردم شهر و حفظ و گسترش کشاورزی شهری خواهد بود.

۲-۶- بررسی و شناخت حوزه نفوذ مستقیم شهر

الف- خصوصیات کلی اقتصادی حوزه نفوذ مستقیم شهر

بررسی‌های اولیه حاکی از آن است که در حال حاضر این منطقه از پتانسیل بالایی در زمینه کشاورزی و زراعت و دامپروری برخوردار است ولی روش‌های کشت در اغلب موارد سنتی بوده و آبیاری نیز به صورت سنتی انجام می‌گیرد. طی دهه‌های اخیر اقتصاد غالب روستاهای حوزه نفوذ نیز از کشاورزی و دامداری به صنعتی و خدماتی تغییر یافته است. بر اساس بررسی‌های صورت گرفته، فعالیت‌های اقتصادی حوزه نفوذ مستقیم شهر احمدآباد مستوفی در قالب کشاورزی، صنعت و خدمات می‌باشد که سهم هر کدام در میان روستاها متفاوت است.

جدول ۳. بررسی شاغلین در بخش‌های اصلی اقتصاد استان تهران و شهرستان اسلامشهر سال ۱۳۹۰

بخش	استان تهران		شهرستان اسلامشهر	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کشاورزی	۷۶۲۶۹	۲،۱۷۲	۲۲۷۳	۱،۷۲۲
صنعت	۷۷۹۳۸۱	۲۲،۱۹۷	۴۴۸۸۷	۳۳،۹۹۸
خدمات	۲۶۵۵۵۲۵	۷۵،۶۳۱	۸۴۸۶۸	۶۲،۲۸۰

(منبع: یافته‌های محقق)

ب- تعیین حوزه نفوذ شهر (آبادی‌ها و غیره)

جهت بررسی حوزه نفوذ شهر احمدآباد مستوفی از روش تحلیل جریان استفاده شده است. با توجه به نتایج روش تحلیل جریان‌ها و همچنین جریانات اجتماعی و اقتصادی و الگوی مراجعات و مبادلات وضع موجود، حوزه نفوذ مستقیم شهر احمدآباد مستوفی شامل محدوده بخش احمدآباد مستوفی می‌باشد که دربرگیرنده روستاهای حسن‌آباد خالصه، رضی‌آباد، بهمن‌آباد، علی‌آباد، قلعه اکبریک، ایرین، چیچکلو، نصیرآباد است.

جدول ۴. امکانات و خدمات مورد مراجعه روستاهای حوزه نفوذ

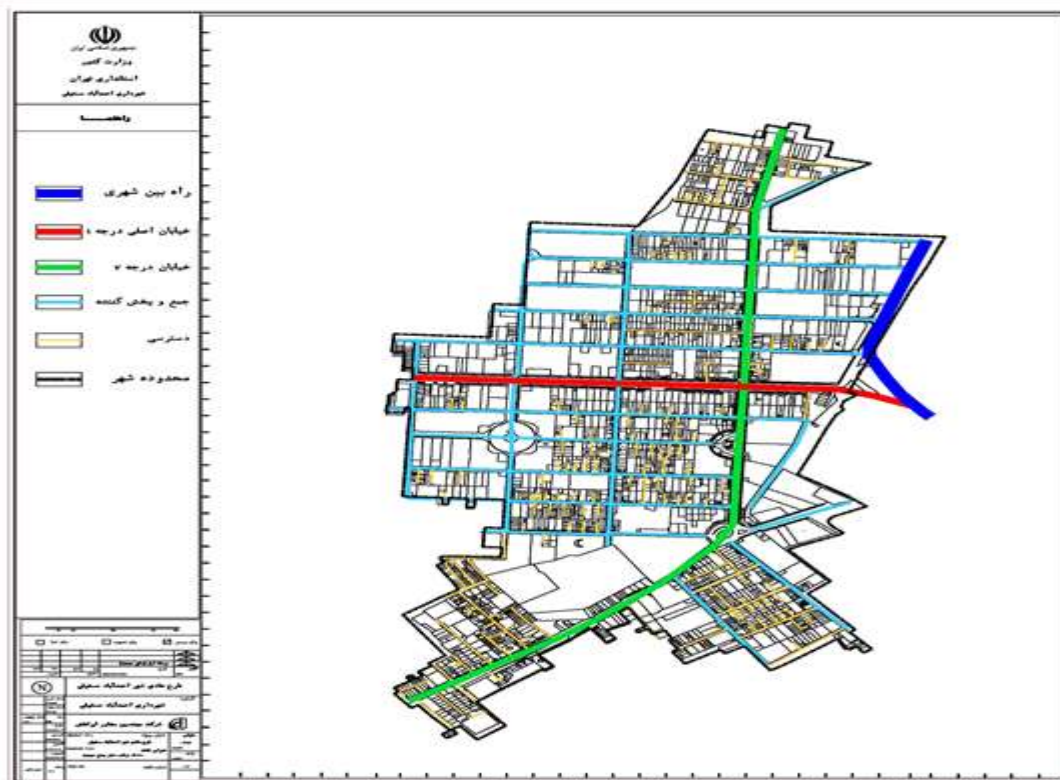
نام روستا کاربری خدمات	حسن‌آباد خالصه	رضی آباد	بهمن‌آباد	علی‌آباد	قلعه	آیرین	چیچکلو	نصیرآباد
آموزشی	*	*	*	*	*	--	--	*
بهداشتی درمانی	*	*	*	*	*	--	--	*
تجاری	*	*	*	*	*	*	*	*
اداری	*	*	*	*	*	*	*	*
ارتباطی	--	*	*	*	*	*	*	*

(منبع: یافته‌های محقق)

۳-۶- بررسی نظام سلسله‌مراتب شبکه راه‌های درون‌شهری و برون‌شهری

- راه بین‌شهری: از بین شبکه معابر موجود این محدوده، جاده احمدآباد به عنوان جاده اصلی عملکرد بزرگراهی دارد.
- معبر اصلی درجه یک: بلوار ابوالقاسم که از سه راهی احمدآباد منشعب می‌شود دارای رده عملکردی شریانی درجه ۱ می‌باشد.
- معبر اصلی درجه دو: محور شمالی جنوبی (خیابان ولیعصر) که از محور ارتباطی جاده احمدآباد به بزرگراه سعیدآباد شهریار شروع و تا میدان مشعل ادامه دارد دارای رده عملکردی شریانی درجه ۲ می‌باشد.
- جمع و پخش‌کننده: معابر منشعب از بلوار ابوالقاسم دارای رده عملکردی جمع و پخش‌کننده هستند. شبکه معابر جمع و پخش‌کننده شامل خیابان‌های امام خمینی (ره)، شهدا، طالقانی، هشتم شهریور، صنوبر دوم و صنوبر سوم می‌باشند.

- دسترسی محلی: نقش اصلی این خیابان‌ها تأمین دسترسی مستقیم به پلاک‌ها است. کلیه کوچه‌های منشعب از دسترسی‌های اصلی (به صورت بن‌بست یا بن باز) در این دسته طبقه‌بندی می‌شوند. دسترسی‌ها و کوچه‌های بن‌بست که نقش پیاده و گذر را دارند.

شکل ۴. نظام سلسله‌مراتب شبکه راه‌های درون‌شهری (طرح هادی شهری) (منبع: یافته‌های محقق)

۴-۶- تعیین کمبودهای اساسی وضع موجود حوزه نفوذ مستقیم شهر

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در مطالعات وضع موجود، روستاهای حوزه نفوذ مستقیم شهر به لحاظ برخورداری از خدمات رفاهی دارای کمبودهای اساسی هستند و برای تأمین این کمبودها به شهرهای اطراف به‌ویژه احمدآباد مستوفی و اسلامشهر مراجعه می‌کنند که این امر باعث کاهش خدمات‌رسانی مناسب برای ساکنین شهر احمدآباد بوده است. به‌منظور تعیین کمبودهای اساسی در این زمینه از «الگوی سطح‌بندی مناطق و مراکز روستایی» و «استانداردها و ضوابط خدمات روستایی کشور» مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران استفاده شده است که بر اساس آن، کمبودهای خدماتی روستاهای حوزه نفوذ با توجه به جمعیت و شرایط برخورداری، طبق جدول زیر می‌باشد.

جدول ۵. امکانات و خدمات موردنیاز روستاهای حوزه نفوذ (طرح هادی شهری)

نام روستا	کمبود خدمات
حسن آباد خالصه	دبیرستان - پارک
رضی آباد	صندوق پست - پارک و فضای بازی

بهمن آباد	دبستان - صندوق پست - پارک و فضای بازی
علی آباد	دبستان - صندوق پست - پارک و فضای بازی
ایرین	آبلوله کشی - دبیرستان - خانه بهداشت - جایگاه سوخت - صندوق پست - پارک و فضای بازی
چیچکلو	آبلوله کشی - راهنمایی - دبیرستان - خانه بهداشت - جایگاه سوخت - صندوق پست

۵-۶- بررسی و تجزیه و تحلیل سرانه های خدماتی و محاسبه کمبودها و نیازها در وضع موجود

بررسی سرانه های خدماتی موجود در سطح شهر نشان دهنده وجود کمبودهای اساسی در اغلب سرانه های خدماتی است. در کنار کمبودهای محسوس خدمات، در خصوص پراکندگی خدمات موجود نیز نابسامانی زیادی به چشم می خورد. به طوری که خدمات آموزشی، درمانی و مذهبی بیشتر در نیمه جنوبی شهر و خدمات ورزشی و تفریحی در نیمه شمالی شهر پراکنده هستند.

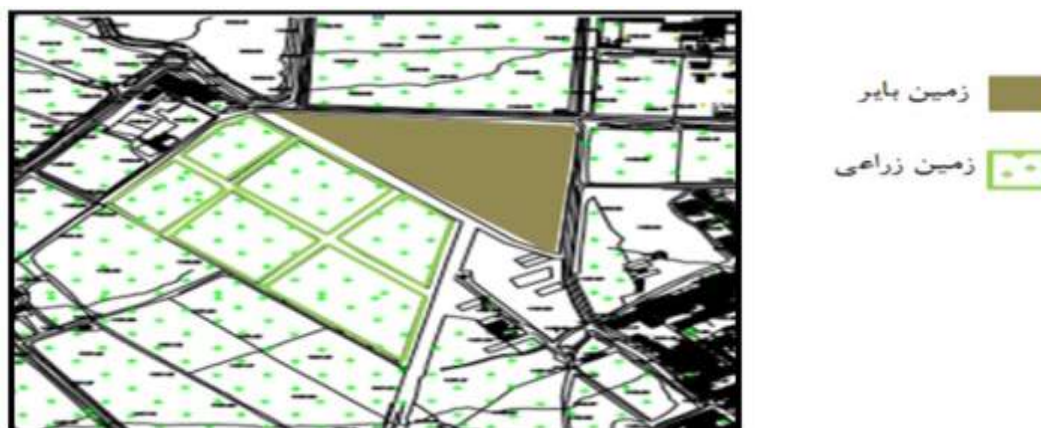
به نظر می رسد مکان یابی های نادرست و بدون در نظر گرفتن مقوله مالکیت شخصی اراضی، عدم تحقق کاربری های خدماتی پیشنهادی را در برداشته که به تبع آن، کمبود خدمات در وضع موجود شهر پیش آمده است. چرا که اغلب اراضی پیشنهادی برای سرانه های خدماتی یا تغییر کاربری داده اند و یا هنوز وضعیت قبل از سال ۱۳۷۲ خود را حفظ کرده اند. لذا با توجه به بررسی صورت گرفته و برآورد میزان مساحت مورد نیاز برای هریک از کاربری های خدماتی برای جمعیت وضع موجود (۱۱۸۴۹ نفر)، همه کاربری های خدماتی به ویژه خدمات اساسی مانند آموزشی، درمانی، ورزشی، فرهنگی، فضای سبز و پارک و ... از کمبودهای قابل توجهی برخوردارند. کاربری های کارگاهی و صنعتی و اراضی بایر بیش از هر چیز دیگری در شهر به چشم می خورند.

۶-۶- نظرات و آراء کشاورزان شهری

با توجه به اینکه ۷۵ درصد از کاربری های زمین های شهر احمدآباد مستوفی را کاربری زراعی تشکیل می دهد و یکی از شهرهایی می باشد که در آن درآمد ساکنان از طریق کشاورزی تأمین می شود. یکی از مسائلی که برای طراحی پارک کشاورزی در این شهر باید در نظر گرفته شود نظرات و نیازهای کشاورزان بومی است. به منظور شناخت این نیازها برای طراحی پارک کشاورزی با ۱۷ نفر از کشاورزان بومی مصاحبه به عمل آمد که نتایج آن نشان دهنده تفاوت های ساختاری در نوع مالکیت و فعالیت کشاورزان است؛ به طوری که کشاورزان خرد عمدتاً در زمین های اجاره ای واقع در حریم شهر فعالیت می کنند، در حالی که کشاورزان بزرگ مالک زمین های شخصی خود هستند. رضایت نسبی کشاورزان از درآمد و شرایط کشاورزی منطقه مشهود است و محصولات اصلی شامل سبزیجات، صیفی جات و گندم می باشد که در برخی موارد اعضای خانواده در کاشت، برداشت و فروش مشارکت دارند. تمایل به فروش مستقیم محصولات، به ویژه در میان کشاورزان خرد، به دلیل قیمت گذاری مطلوب، مشاهده می شود. کشاورزان بزرگ عمدتاً بومی و مالک زمین بوده و نیروی کار مزارع از میان مهاجران تأمین می شود. بازدید افراد از مزارع کشاورزی برای آنان مزاحمتی ایجاد نمی کند. آبیاری زمین ها عمدتاً از طریق چاه صورت می گیرد که در ۶۵ درصد مزارع به صورت سنتی و غرقابی انجام می شود، اما در مزارع بزرگ تر از روش های مکانیزه بهره برداری می شود. همچنین، دامها به صورت محدود برای چرا به زمین های کشاورزی آورده می شوند. این یافته ها نشان دهنده ضرورت توجه به ساختار مالکیتی، شیوه های آبیاری و تعامل اجتماعی کشاورزان در طراحی پارک کشاورزی است تا ضمن حفظ کاربری های کشاورزی، زمینه مشارکت فعال و بهره وری پایدار فراهم گردد.

۶-۷- کاربری‌های داخل و اطراف سایت

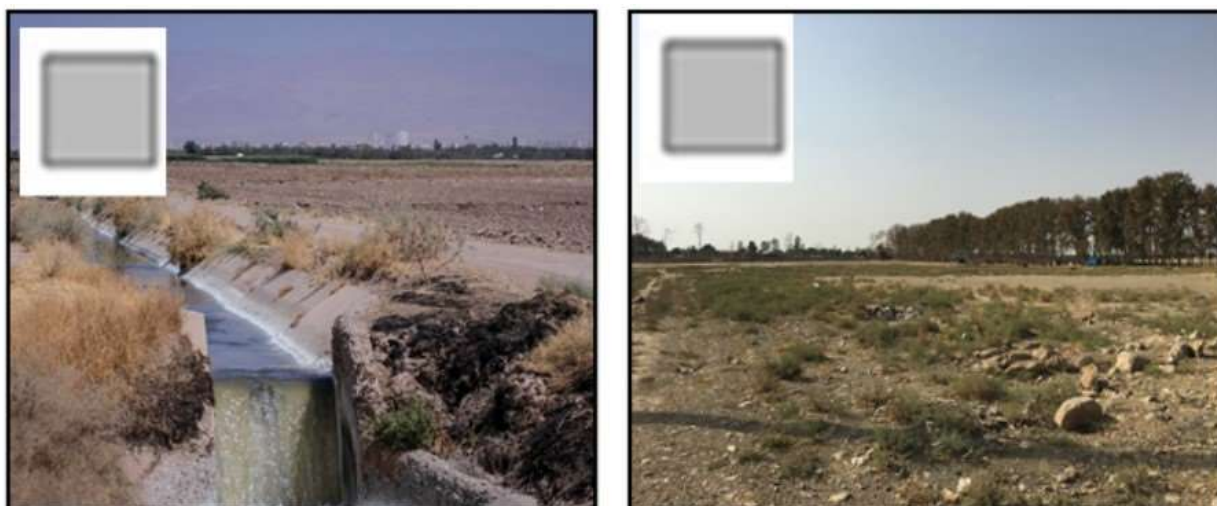
سایت مورد مطالعه توسط نهر ساماندهی شده (کانال) جهت آبیاری زمین‌های کشاورزی طبق نقشه ارائه شده در ذیل به ۲ بخش زمین‌های بایر و زمین‌های زراعی تقسیم می‌شود.

شکل ۵. کاربری‌های داخل سایت مورد نظر (منبع: یافته‌های محقق)

شکل ۶. زمین بایر (منبع: یافته‌های محقق)

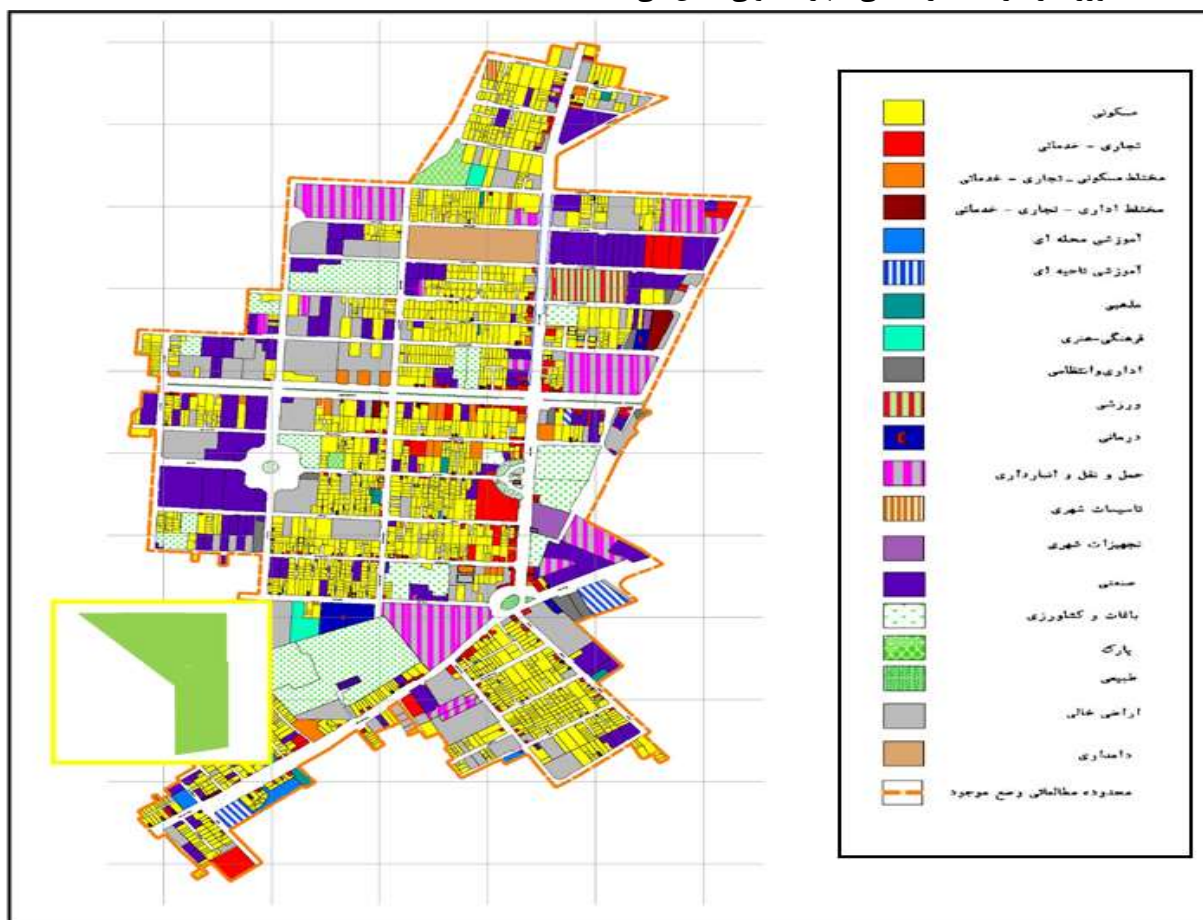

شکل ۸. زمین زراعی-سایت مورد نظر (یافته‌های محقق)

شکل ۷. زمین بایر-سایت مورد نظر (یافته‌های محقق)
(محقق)

۸-۶- کاربری‌های اطراف سایت

مطالعه دقیق نقشه کاربری اراضی شهر احمدآباد مستوفی، تنوع قابل توجهی از کاربری‌ها را در سطح شهر نشان می‌دهد. بر اساس راهنمای نقشه، بیشترین سطح شهر به کاربری‌های مسکونی (زرد)، باغات و کشاورزی (با بافت نقطه‌چین سبز)، و مختلط‌های مسکونی-تجاری-اداری اختصاص یافته است. همچنین کاربری‌هایی مانند آموزشی، مذهبی، فرهنگی، ورزشی، درمانی، صنعتی، پارک‌ها و فضاهای سبز، و فضاهای خدماتی در نقاط مختلف شهر پراکنده شده‌اند. این تنوع کاربری بیانگر ساختار نسبتاً متعادل و چندمنظوره شهر است که ضمن حفظ اراضی کشاورزی و باغات، فضاهای لازم برای سکونت، خدمات و فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی را نیز فراهم می‌آورد. وجود سطوح وسیع باغات و زمین‌های کشاورزی در کنار سایر کاربری‌ها، اهمیت کشاورزی را در ساختار فضایی شهر به خوبی نشان می‌دهد.

شکل ۹. پلان کلیدی جانمایی کاربری‌های اطراف سایت موردنظر (منبع: یافته‌های محقق)

۹-۶- امکانات و نقاط قوت سایت مورد مطالعه

- ✓ دارای زمین‌های حاصلخیز کشاورزی می‌باشد که متأسفانه برخی از زمین‌ها رها گردیده و به مرور زمان تبدیل به زمین بایر شده است؛
- ✓ سایت موردنظر در مجاورت هسته قدیمی شهر و مناطق مسکونی با تراکم بالا واقع شده است؛
- ✓ دارای دسترسی مناسب از کل شهر با توجه به در نظر داشتن حریم مناسب جهت گسترش زمین‌های زراعی در آتی؛
- ✓ نزدیکی به فضاهای عمومی شامل: کتابخانه، حسینیه، مدرسه، کلانتری و غیره؛
- ✓ عبور کانال آب جهت آبیاری زمین‌های زراعی از وسط سایت (حداقل زمین بایر و زمین‌های زراعی)؛
- ✓ قرارگیری تأسیسات تقسیم آب در مجاورت سایت موردنظر و وجود یک حلقه چاه عمیق؛

- ✓ دارای یک ردیف درختان چنار در ضلع شمال غربی سایت؛
- ✓ دارای دسترسی از سه جبهه اصلی به سایت؛
- ✓ قرارگیری بخشی از سایت موردنظر به عنوان سرانه فضای سبز در طرح شهری پیشنهادی؛
- ✓ انجام بررسی‌های اولیه جهت احداث پارک شهری در سال جاری و اقدام به شروع پروژه در سال آتی.

۱۰-۶- محدودیت‌ها و نقاط ضعف سایت مورد مطالعه

- ✓ زمین‌های زراعی اطراف به دلیل عدم رسیدگی و کشت در طول زمان تبدیل به زمین‌های بلااستفاده گردیده و باعث گسترش زمین‌های بایر شده است؛
- ✓ حجم آب کم به نسبت وسعت زمین‌های موجود در منطقه جهت آبیاری زمین‌های زراعی؛
- ✓ بخشی از زمین‌های کشاورزی دارای مالکیت خصوصی می‌باشد؛
- ✓ وجود چند لکه صنعتی (دارای آلودگی صوتی) در نزدیکی سایت.

۶-۱۱- برنامه فیزیکی

در این بخش با در نظر گرفتن اهداف تحقیق و بررسی‌های صورت گرفته و نیازهای موجود تعدادی کاربری برای فضای داخل پارک کشاورزی شهری ارائه می‌گردد که در طراحی پارک در نظر گرفته می‌شود که شامل موارد ذیل می‌باشد:

جدول ۶. برنامه فیزیکی پیشنهادی در پارک کشاورزی

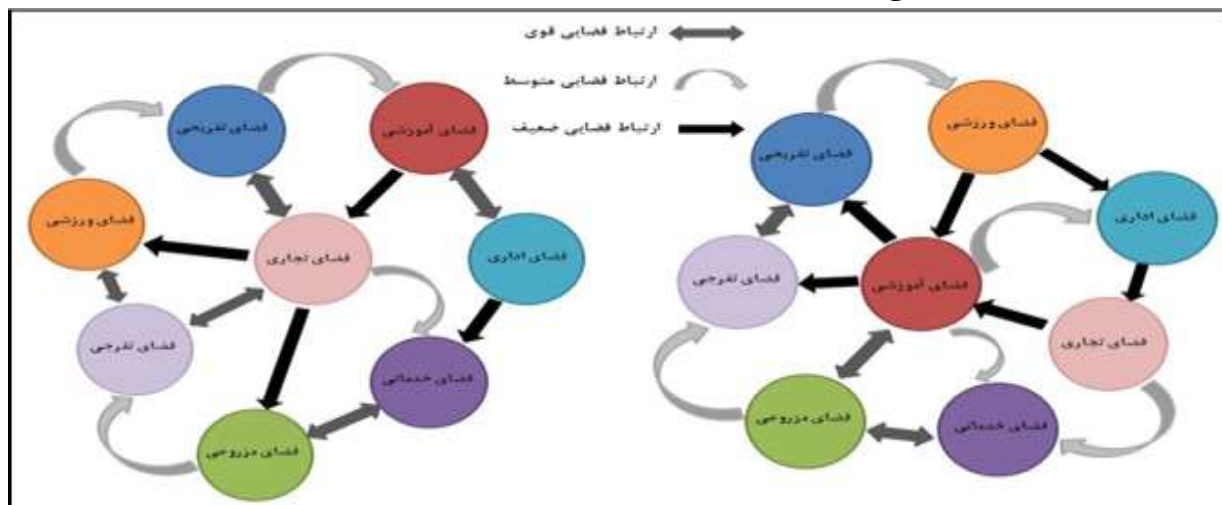
ردیف	نوع کاربری فضا	مکان جانمایی	فضاها
۱	کشاورزی	سایت B	قطعات کوچک زمین‌های کشاورزی خانوادگی قطعات کوچک زمین‌های کشاورزی جهت آموزش قطعات واگذار شده به کشاورزان جهت معرفی محصولات قطعات زمین‌های کشاورزی جهت امور تحقیقاتی گلخانه
۲	تجاری	سایت A B	فروشگاه‌ها و نمایشگاه‌های عرضه محصولات کشاورزی و باغی کافه‌ها و رستوران غرفه‌های فصلی
۳	آموزشی و فرهنگی	سایت A سایت B	فرهنگسرا یا سرای محله غرفه‌های آموزشی در فضای باز
۴	اداری	سایت A	ساختمان اداری، حراست بخش تحقیقاتی و آزمایشگاه کشاورزی
۵	خدماتی	سایت A سایت B	فضای نگهداری ادوات و ماشین‌آلات کشاورزی محل دپوی کود و بذر و غیره سرویس‌های بهداشتی نمازخانه پارکینگ خودرو نگهبانی و اطلاعات پارک
۶	ورزشی	سایت A - B	مسیر ویژه دوچرخه‌سواری مسیر ویژه پیاده‌روی زمین والیبال

زمین پینگ پنگ زمین اسکیت زمین وسایل ورزشی			
زمین بازی کودکان ۲ تا ۵ سال زمین بازی کودکان ۵ تا ۹ سال زمین بازی کودکان ۹ تا ۱۲ سال زمین بازی با شن زمین بازی بادی زمین طناب بازی	سایت A - B	تفریحی	۷
زمین پیکنیک خانوادگی سکوها و آلاچیقها	سایت A - B	تفرجی	۸

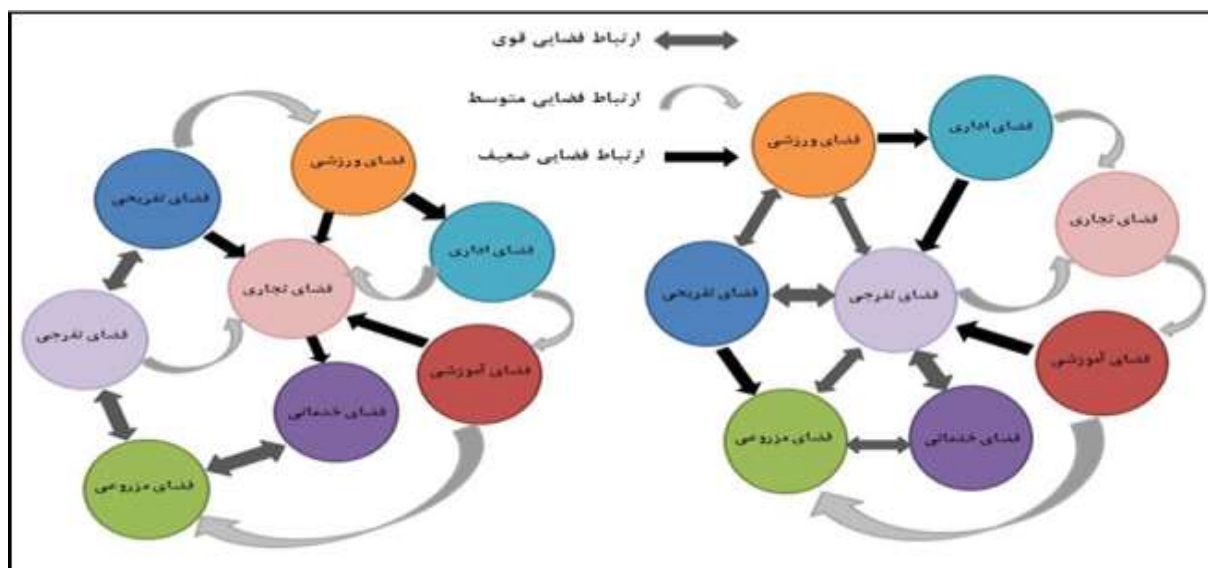
۶-۱۲-طراحی

۶-۱۲-۱-دیاگرام حبابی

در این بخش ارتباطات بین کاربری‌های مختلف داخل سایت با توجه به نقاط قوت، ضعف و اهمیتشان نشان داده می‌شود. در ابتدا گزینه‌های ارتباطات بین فضاهای مطرح شده بر اساس برنامه فیزیکی طرح بررسی و تحلیل می‌شوند و سپس با توجه به شناخت و تحلیل سایت، امکانات و محدودیت‌های موجود در آن ترکیب و چیدمان زون‌ها جهت ارائه یک طرح کامل و تأمین‌کننده نیاز منطقه مشخص می‌گردند.

شکل ۱۰. ارتباط بین کاربری‌های داخل سایت در گزینه ۱. شکل ۱۱. ارتباط بین کاربری‌های داخل سایت در گزینه ۱

شکل ۱۲. ارتباط بین کاربری‌های داخل سایت در گزینه ۳
شکل ۱۳. ارتباط بین کاربری‌های داخل سایت در گزینه ۴

اکنون با توجه به امکانات، محدودیت‌ها، نقاط قوت و نقاط ضعف موجود در سایت مورد مطالعه، جهت برنامه‌ریزی برای طراحی پارک کشاورزی و ارتباط بین کاربری‌های داخلی سایت، با توجه به چهار دیگرام حبابی پیشنهادی، هفت گزینه طراحی معرفی و در نظر گرفته می‌شود که بایستی در گام بعدی از میان آنها گزینه برتر طراحی انتخاب شود.

۶-۱۱-۲- انتخاب گزینه برتر طراحی

جهت انتخاب گزینه برتر طراحی هفت آلترناتیو طراحی با یکدیگر مقایسه شده‌اند که در جدول (۷) نتایج این ارزیابی ارائه گردیده است. جهت انتخاب گزینه برتر سه آلترناتیو طراحی با یکدیگر مقایسه شدند که در جدول ارائه شده حداکثر میزان تأمین اهداف مورد بررسی با عدد ۴ و حداقل آن با عدد ۱ نشان داده شده است.

جدول ۷. ارزیابی گزینه‌های طراحی جهت انتخاب گزینه برتر

ویژگی‌ها	گزینه طراحی یک	گزینه طراحی دو	گزینه طراحی سه	گزینه طراحی چهار	گزینه طراحی پنج	گزینه طراحی شش	گزینه طراحی هفت
وجود خدمات رفاهی در کل سایت	۲	۲	۳	۲	۳	۲	۲
گردش فضایی در سایت	۲	۳	۳	۳	۳	۲	۳
تأمین اهداف پژوهش در جهت حفظ اراضی زراعی	۳	۲	۲	۴	۴	۲	۳
در نظر گرفتن فعالیت‌ها و فضاهای تفریحی	۱	۳	۲	۲	۲	۳	۲
ایجاد کمترین تخریب در زمین‌های کشاورزی	۲	۱	۱	۲	۲	۱	۲
تأمین اهداف پژوهش در جهت پیوند مردم با کشاورزی	۳	۱	۳	۲	۴	۲	۳
در نظر گرفتن سلسله‌مراتب دید و منظر و چیدمان فضاها برای بازدیدکنندگان عمومی سایت از محل ورود تا انتهای پارک	۲	۲	۲	۳	۳	۳	۲

۱	۲	۴	۲	۲	۲	۳	در نظر گرفتن چیدمان فضاها در طرح توسعه
۱۷	۱۷	۲۵	۲۰	۱۸	۱۶	۱۸	امتیاز نهایی
حداکثر مطلوبیت: ۲۵							

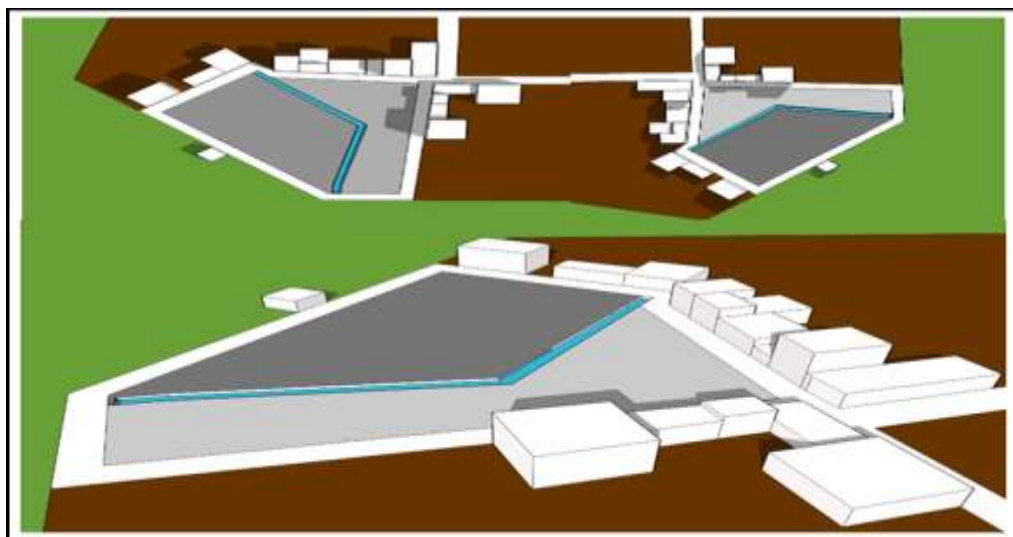
(منبع: یافته‌های محقق)

با توجه به معیارهای موردنظر و با توجه به نتیجه جدول ارزیابی بالا گزینه پنجم به‌عنوان گزینه برتر انتخاب شد. از دلایل انتخاب این گزینه می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

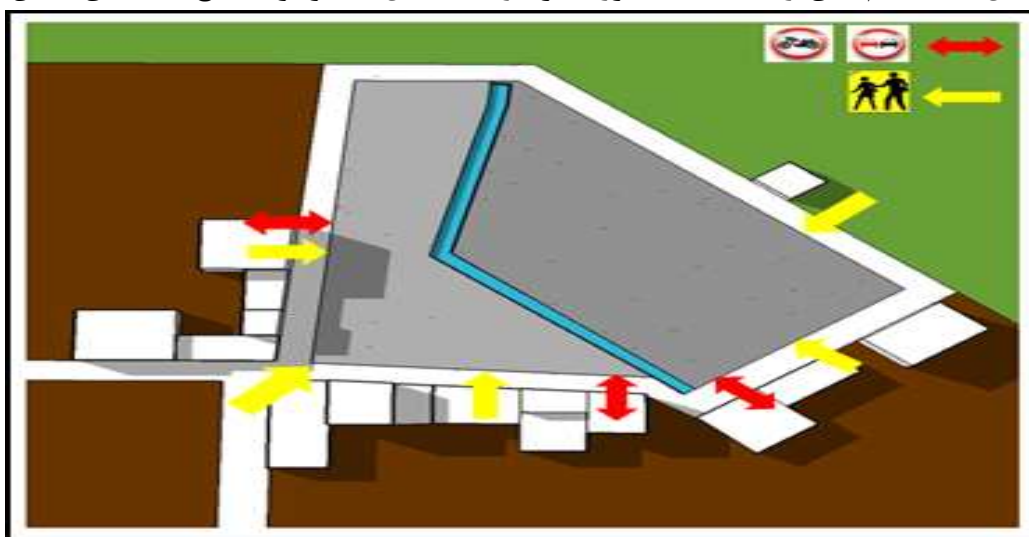
- دسترسی در سایت دارای گردش فضایی مناسب است؛
- تعریف مناسبی برای فضاها و آموزشی و تحقیقاتی ایجاد شده است؛
- در این گزینه فعالیت‌های تفریحی در مرکز مسیر تفریحی در نظر گرفته شده است و فعالیت‌های کشاورزی در حاشیه سایت در نظر گرفته شده است؛
- عملکردها در جهت تأمین اهداف پژوهش برای ارتقا کشاورزی و روابط اجتماعی در نظر گرفته شده است؛
- هدایت افراد به کاربری‌های خاص با توجه به اهداف طرح با استفاده از گردش فضایی مناسب صورت می‌گیرد؛
- از زمین بایر شمالی و جنوب شرقی سایت برای محل ابنیه به‌منظور کمترین تخریب در زمین‌های حاصلخیز کشاورزی استفاده شده است؛
- تعریف زون کشاورزی در جنوب شرقی تا جنوب غربی با توجه به بستر توسعه سایت در آینده.

۶-۱۱-۳- روند طراحی

روند طراحی سایت مورد نظر با توجه به اختلاف ارتفاع بسیار اندک (حدود ۰.۵ درصد) در طول محور طولی و فقدان شیب در محور عرضی، امکان طراحی یکپارچه و همگن را فراهم می‌آورد. این سایت که توسط کانال آبی به عرض ۲ متر به دو بخش تقسیم شده است، ابتدا به‌عنوان یک عنصر جداکننده به نظر می‌رسد، اما در رویکرد طراحی به‌عنوان یک فرصت و پتانسیل مهم برای تفکیک ارگانیک و ساماندهی فضایی سایت مورد استفاده قرار گرفته است. تفکیک سایت به دو زون اصلی کشاورزی و پارک شهری، با توجه به نقش کانال آب، به‌صورت منطقی و هماهنگ انجام شده است تا ضمن حفظ کاربری‌های کشاورزی، فضای سبز شهری و امکانات تفریحی نیز به‌خوبی در سایت جای گیرد. در این راستا، محور اصلی طولی از جنوب شرقی به شمال سایت و محورهای عرضی فرعی به‌عنوان ساختار حرکتی و تقسیم‌بندی زون‌ها تعریف شده‌اند. برنامه فیزیکی سایت با توجه به فرصت‌ها و محدودیت‌های موجود، به‌ویژه حفظ کانال آب و تمرکز فعالیت‌های کشاورزی در بخش شمالی سایت که شامل زمین‌ها و مزارع اجاره‌ای است، توزیع شده است تا امکان توسعه کشاورزی در آینده فراهم باشد. اصول کلیدی طراحی شامل بهره‌برداری بهینه از زمین‌های موجود برای توسعه کشاورزی، استفاده از فرصت‌های زمینه‌ای برای تقویت ارتباط بین طبیعت، کشاورزی و شهروندان، ایجاد آکس‌های اصلی برای تسهیل مسیریابی و خوانایی فضا، و جانمایی مناسب زون‌ها و برنامه‌های فیزیکی با توجه به ورودی‌های متعدد سایت است. سایت دارای چهار ورودی اصلی در جنوب، جنوب شرقی، غرب و شرق است که ورودی سواره اصلی در جنوب غربی واقع شده و این دسترسی‌ها در طراحی مسیرها و زون‌بندی‌ها نقش کلیدی ایفا می‌کنند. این روند طراحی با تأکید بر حفظ تعادل میان کاربری‌های کشاورزی و فضای سبز شهری، زمینه‌ساز توسعه پایدار و ارتقای کیفیت زندگی در منطقه می‌باشد.

شکل ۱۴. تقسیم‌بندی ارگانیک سایت مورد نظر به وسیله کانال آب موجود (منبع: یافته‌های محقق)

شکل ۱۵. جانمایی ورودی‌های سایت مورد نظر (منبع: یافته‌های محقق)

۷- نتیجه گیری و پیشنهادات

رشد سریع و توسعه شهرستان‌های استان تهران، به ویژه به دلیل تمرکز امکانات و خدمات در این منطقه، موجبات مهاجرت گسترده ساکنان سایر نقاط کشور و کلان‌شهرها به این استان را فراهم کرده است. به علت افزایش چشمگیر قیمت مسکن در شهر تهران، بسیاری از مهاجران ترجیح می‌دهند در شهرهای پیرامونی سکونت گزینند؛ این روند در طول زمان منجر به گسترش بی‌رویه حاشیه‌نشینی، تشکیل شهرهای کوچک و به تبع آن تخریب گسترده باغات و اراضی زراعی پیرامون تهران شده است. در چنین شرایطی، حفظ و بهره‌برداری پایدار از اراضی کشاورزی شهری اهمیت دوچندانی می‌یابد. توسعه کشاورزی شهری به عنوان راهکاری مؤثر، می‌تواند ضمن جلوگیری از تغییر کاربری غیرمجاز و نابودی زمین‌های زراعی، نقش مهمی در حفظ ارزش‌های اقتصادی، زیست‌محیطی و منظر شهری ایفا کند.

نتایج حاصل از بررسی‌ها در این مطالعه نشان داد که با توجه به کمبود فضاهای سبز و پارک‌های مناسب در سطح شهر احمدآباد مستوفی، طراحی پارک کشاورزی شهری نه تنها به تأمین سرانه فضای سبز کمک می‌کند، بلکه زمینه‌ساز ارتقای کیفیت زندگی شهروندان، ایجاد فرصت‌های اشتغال و تقویت خودکفایی غذایی در سطح محلی خواهد بود. بنابراین، این رویکرد

چندوجهی، ضمن حفظ کاربری‌های کشاورزی، می‌تواند به توسعه پایدار و متوازن شهرهای پیرامونی تهران کمک شایانی نماید و الگویی موفق برای سایر مناطق مشابه باشد.

در پاسخ به سوالات مطرح‌شده، این مطالعه نشان داد که تلفیق پارک شهری با کشاورزی شهری و بهره‌گیری از امکانات تفریحی و ورزشی، باعث افزایش حس مشارکت شهروندان در فعالیت‌های کشاورزی و تولیدی می‌شود و ارتباط آن‌ها با طبیعت را احیا می‌کند. اختصاص مزرعه‌های کوچک به شهروندان کشاورز یا علاقه‌مند به کشاورزی، امکان بهره‌برداری اقتصادی و اشتغال‌زایی را فراهم ساخته و از این طریق پیوندی مستقیم میان مردم و طبیعت ایجاد شده است. همچنین، ایجاد فضاهای عرضه و فروش محصولات کشاورزی در پارک، به تقویت اقتصاد خانواده‌ها کمک می‌کند. علاوه بر این، اختصاص فضایی برای نمایشگاه ماشین‌آلات و ابزار کشاورزی در پارک، این مجموعه را به عنوان مرکزی فعال در سطح استان معرفی کرده و امکان برگزاری نمایشگاه‌های تخصصی کشاورزی در تمام فصول سال را فراهم می‌آورد که به بهبود مدیریت اقتصادی پارک نیز کمک می‌کند.

لذا پارک کشاورزی شهری در احمدآباد مستوفی علاوه بر تأمین سرانه فضای سبز و ایجاد فضاهای تفریحی و تفرجی، به احیای کشاورزی و تشویق شهروندان به حفظ اراضی زراعی که از امتیازات مهم این منطقه است، کمک شایانی می‌نماید. طراحی باغچه‌های خانوادگی نیز فرصتی برای شهروندان فراهم می‌کند تا ضمن تجربه فضای آرامش‌بخش و تفریحی، به کشاورزی خانگی بپردازند که این امر به کاهش تفکیک غیرمجاز زمین‌ها و جلوگیری از ساخت‌وسازهای غیرمجاز در حریم شهر منجر شده و در نهایت حفظ اراضی زراعی را تسهیل می‌کند.

بدین ترتیب، این مطالعه به روشنی نشان می‌دهد که پارک کشاورزی شهری می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر در احیای ارتباط شهروندان با طبیعت، بهره‌برداری پایدار از اراضی کشاورزی و ارتقای کیفیت زندگی شهری عمل نماید. در پایان با توجه به نتایج حاصل از این مطالعه، موارد زیر به عنوان راهکارهای کلیدی برای حفاظت از اراضی زراعی و ارتقای کیفیت زندگی شهری پیشنهاد می‌شود:

- ۱- بهره‌گیری از کشاورزی شهری و توسعه پارک‌های کشاورزی شهری به عنوان راهکاری مؤثر در حفظ و صیانت از اراضی زراعی در محدوده شهرها؛
- ۲- ترویج کشاورزی شهری با هدف تقویت تعاملات اجتماعی و افزایش مشارکت مردمی از طریق ایجاد فضاهای پارک کشاورزی؛
- ۳- گسترش کشاورزی شهری به منظور حفظ تعادل اکولوژیکی شهر، ارتقای اقتصاد محلی، ایجاد فرصت‌های اشتغال و فراهم ساختن محیطی آرامش‌بخش برای شهروندان.
- علاوه بر این، برای تعمیق دانش و توسعه مطالعات آتی در زمینه پارک‌های کشاورزی شهری، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های بیشتری در حوزه‌های زیر انجام گیرد:
- ۱- مدیریت محیط زیستی پارک‌های کشاورزی و راهکارهای بهینه‌سازی آن؛
- ۲- تحلیل تأثیرات اقتصادی محلی ناشی از ایجاد پارک‌های کشاورزی؛
- ۳- شناسایی و بررسی چالش‌های اجرایی و مدیریتی در راه‌اندازی پارک‌های کشاورزی شهری؛
- ۴- مطالعه دیدگاه‌ها و آرای ساکنان محلی نسبت به این نوع فضاهای چندمنظوره؛
- ۵- بررسی ویژگی‌های آب و خاک مناسب برای تولید محصولات ارگانیک در پارک‌های کشاورزی شهری.

منابع

۱. اسفندیاری ظهیر، مریم؛ انصاری، مجتبی. (۱۳۹۵)، ابعاد مشترک کشاورزی شهری و الگوهای باغ ایرانی (مطالعه مناظر متمر تاریخی: ارم شیراز و باغ بلبل اصفهان)، کنفرانس بین‌المللی مهندسی معماری و شهرسازی، تهران، دبیرخانه دائمی کنفرانس، در تاریخ ۲۵ فروردین ماه سال ۱۳۹۷ بازیابی از سایت :

۲. https://www.civilica.com/Paper-ARCHITECTUREUR01-ARCHITECTUREUR01_121.html
۳. بمانیان، محمدرضا؛ رفیعیان، مجتبی؛ ضابطیان، الهام. (۱۳۸۸). سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط‌های شهری: مطالعه‌ی موردی محدوده‌ی اطراف شهر تهران، زن در توسعه و سیاست، ۷ (۳): ۴۹-۶۷.
۴. دانشپور، عبد الهادی. (۱۳۸۷). کشاورزی پایدار شهری، ضرورت‌ها و راهکارها، همایش ایده‌های نو در حوزه مدیریت شهری، تهران: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
۵. شفیع، عاطفه. (۱۳۹۳).، طراحی پارک کشاورزی شهری با رویکرد مشارکت مردمی (نمونه موردی: زمین‌های جنوبی دانشگاه تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
۶. حجتی، غلامرضا. (۱۳۸۹). مجموعه کامل قوانین و مقررات شهرداری‌ها و شورای شهر تهران، گنج دانش، ۷ خرداد ماه سال ۱۳۹۶ بازیابی از سایت:
۷. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwifqKPuyu_pAhWITt8KHQguA8kQFjAAegQIBRAB&url=http%3A%2F%2Fdaramad.rasht.ir%2FDorsapax%2Fuserfiles%2Ffile%2Fdaramad%2Fghanon-shardari-rasht.pdf&usg=AOvVaw1kt0HH0QQyNS5S0Zzwi9Lj
۸. خبیری، امید؛ محمدی، فرشاد؛ رستمی، ندا. (۱۳۹۴)، بررسی الگوهای طراحی معماری سبز با رویکرد تعاملات بین معماری و طبیعت، اولین کنفرانس تخصصی معماری و شهرسازی ایران، شیراز، موسسه عالی علوم و فناوری حکیم عرفی شیراز.
۹. عشقی، پیمان؛ عشقی، خاطره؛ الله مرادی، الهام؛ نظری، الهه. (۱۳۹۵)، بررسی شاخص‌های کشاورزی شهری پژوهش موردی: شهرستان اقلید، کنفرانس بین‌المللی مهندسی معماری و شهرسازی، تهران، دبیرخانه دائمی کنفرانس، ۲۷ آبان ماه.
۱۰. گل محمدی، فرهود. (۱۳۷۷). نقش ترویج و آموزش در جلب مشارکت روستاییان در احداث و حفظ بوستان‌های روستایی استان اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
۱۱. مثنوی، محمدرضا؛ بانگیان، حسین؛ صرامی، جلال؛ راه‌ساز، امیر. (۱۳۹۱). کشاورزی شهری راه‌کاری محیطی برای حفظ و احیاء ساختار اکولوژیک شهر، دومین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت محیط‌زیست، تهران، دانشگاه تهران، ۱۱ بهمن ماه سال ۱۳۹۶ بازیابی از سایت: https://www.civilica.com/Paper-ESPME02-ESPME02_644.html
۱۲. معارفی، ا. (۱۳۹۵). تعریف فضای سبز و انواع آن، ۷ اسفند ماه سال ۱۳۹۶ بازیابی از سایت:
۱۳. <https://www.rostashahr.ir/%D8%A8%D8%B1%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%87%D8%B1%DB%8C%D8%B2%DB%8C%D8%B4%D9%87%D8%B1%DB%8C/%D8%AA%D8%B9%D8%B1%DB%8C%D9%81%D9%81%D8%B6%D8%A7%DB%8C%D8%B3%D8%A8%D8%B2%D9%88%D8%A7%D9%86%D9%88%D8%A7%D8%B9%D8%A2%D9%86>
۱۴. معتمدی، مسعود. (۱۳۸۱). زمین و جایگاه آن در توسعه شهری، مجله شهرداری‌ها، تهران، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
۱۵. مهدی نژاد، جمال‌الدین؛ زرغامی، اسماعیل؛ سادات، سیده اشرف. (۱۳۹۴)، رابطه انسان و طبیعت در باغ ایرانی از منظر معماری اسلامی، نقش جهان - مطالعات نظری و فناوری‌های نوین معماری و شهرسازی، ۵ (۱): ۲۷-۴۱.

16. Bjornson, M. (1994). Greenlining: Chicago's Urban Community Gardens Build Bridges of Access to Remove Social, Political and Economic Barriers. Master's Thesis, Northwestern University, Chicago.

17. Bethany, M. (2005). Urban Agriculture Report, prepared for the region of Waterloo, November 21, 2019 Received
18. at: <https://www.slideshare.net/pd81xz/zwy367>.
19. FAO. (1999). Urban and peri-urban agriculture: a new challenge for the UN Food and Agriculture Organization, by A.W. Drescher & D. Iaquina. Rome. (Internal report).
20. Holland Barrs Planning Group. (2002). Southeast False Creek Urban Agriculture Strategy, City of Vancouver: Holland Barras Planning Groups.
21. URBES Project Report. (2014). Urban Agriculture: Landscape Connecting People, Food and Biodiversity, May 17, 2019 Received at: www.urbesproject.org

Designing an urban agricultural park with the approach of promoting citizens' connection with nature and preserving urban agricultural lands

Elham Nejati

Master's Degree, Department of Architecture, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract

The rapid trend of urban development in recent years has led to the maximum exploitation of urban lands with the aim of obtaining economic benefits, and this is a serious threat to the survival of agricultural and garden lands as natural infrastructures of cities. One of the effective solutions to deal with this threat is to create added value for these lands through the development of urban agriculture. Therefore, this research aims to preserve lands with agricultural value and promote citizens' connection with nature, and has designed an urban agricultural park in Ahmadabad Mostofi city. The proposed approach, based on field studies, is to design a multipurpose park as a recreational, economic, and research center in southwest Tehran, which encourages citizens to actively participate in the preservation and sustainable use of agricultural lands by creating facilities such as: creating agricultural lands and family gardens for rent, expanding urban agriculture, creating jobs and self-sufficiency of citizens in the production of agricultural products, and providing services to the agricultural industry. In addition to increasing the region's food security, the implementation of this plan could lead to the restoration of citizens' connection with nature, the prevention of unauthorized construction, and the protection of urban agricultural lands.

Keywords: urban park, urban agriculture, agricultural lands, contemporary landscape, citizen participation
